

CĒSU VĒSTURES UN MĀKSLAS MUZEJA VELTĪJUMS REFORMĀCIJAS 500 GADU ATCEREI

Ojārs Spāritis
LZA prezidents

Atskatoties uz plaši atzīmēto Reformācijas 500 gadu atceres jubileju gan Eiropas, gan mūsu zemes augstskolas, zinātniskās institūcijas, muzeji un, pats par sevi saprotams, arī Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca rīkoja šim Renesanses laikmeta garīgās atmodas fenomenam veltītus pasākumus, konferences vai atklāja ar šī notikuma ievērojamo nozīmi saistītas piemiņas zīmes. Vērtējot Reformācijas kustības rosinātās pārmaiņas garīgajā, sociālajā un materiālajā kultūrā, ikvienas Reformācijas nesto pārmaiņu ietekmētās nozares entuziasti izdeva grāmatas un rakstu krājumus, publicēja ar Reformācijas kultūras pieminekļu apskates vietām saistītus ceļvežus un enciklopēdijas.

Tieši pirms gada, 12. un 13. oktobrī, Cēsu Vēstures un mākslas muzeja darbinieki sadarbībā ar Cēsu Sv. Jāņa baznīcas atjaunošanas fondu rīkoja izziņošu un jaunu Reformācijas kultūras vēstures avotu izpēti balstītu konferenci "Mantojums un izaicinājumi". Saistošajā un ar jaunām atziņām piesātinātajā divu dienu konferencē plašai auditorijai tika nolasīti deviņi akadēmiski referāti un izbraukuma semināra gaitā vērtēti Reformācijas procesa ieguvumi un zaudējumi Cēsu, Dzērbenes, Drustu un Raunas kultūras mantojumā, kā arī noslēguma diskusijā analizēta Reformācijas ietekme visās iespējamās dzīves sfērās no pirmajām sociālajām pārmaiņām līdz mūsdienām.

Pasākuma teicamā metodoloģiskā ievirze un augstā zinātniskā kvalitāte bija motivējo-

ši argumenti arī Latvijas Zinātņu akadēmijas iesaistei ne tikai Reformācijas seku un pēctecības modelēšanā, bet arī konferences ziņojumu publicēšanā un gūto atziņu tālākā popularizēšanā plašajā zinātniskajā telpā. Rakstu kārtojumam zinātnisko rakstu krājumā par pamatu ņemts hronoloģiskais princips un ar to publicēto referātu secība atšķiras no konferences darba kārtības. Tādēļ rakstu sastādītāji par krājuma veidošanas metodisko principu izvēlējās tieši hronoloģisko secību, kas nodrošina akadēmisku zinātniskumu un loģisku tēmu pāreju.

Tukuma muzeja "Durbes pils" muzeja vadītāja un LZA goda doktore Inta Dišlere konferences dalībniekus iepazīstināja ar bibliogrāfiski retu Reformācijas perioda arhīvu materiālu un vēstuļu publikācijās izziņāmu tēmu "Reformācijas atbalstītājs tukumnieks Dītrihs Butlars (?–1537) un Cēsis". Tajā atspoguļota Tukuma pils pārvaldnieka un Šlokenbekas lēņa turētāja Dītriha Butlara kareivīgā pozīcija Reformācijas sasniegumu aizstāvēšanai Kurzemē, kas 16. gadsimta 30. gados tika traktēta kā pretošanās Livonijas ordeņa un mestra Hermana fon Brigeneja politikai.

Vēstures zinātņu doktore Evas Eihmanes konferences ziņojumā "Naida un konfliktējošu interešu tīkls: viduslaiku Livonijas politiskā dzīve un tās atstātais mantojums" izskanēja jaunas un tāpēc arī vērtīgas domas par Vācu ordeņa un bīskapu politiskajām un saimnieciskajām interesēm, kuru kolīzijas atspoguļojās Livonijas feodālo valstiņu konfliktos. Šī

ziņojuma publicēšana aktualizē mūsdienu Eiropas vēsturnieku redzes lokā iekļautos sociālās vēstures aspektus, kas ļauj labāk izprast viduslaiku sabiedrības varas nesēju motivāciju gan konservatīvu uzskatu saglabāšanai, gan arī gatavību Reformācijas nestajām pārmaiņām.

Konferences ietvaros Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas Vēstures institūta vadošā pētniece *Dr. art.* Elīta Grosmane iepazīstināja auditoriju ar priekšlasījumu "Reformācijas ienestās pārmaiņas arhitektūrā un mākslā 16. gadsimta Latvijā", taču pētniece atteicās no ziņojuma publicēšanas *Vēstīs*.

Akadēmiskajā vidē sevi kā izcilu latviešu senākā posma literatūras vēsturnieci apliecinājusī akadēmiķe, Latvijas Universitātes profesore, Literatūras, folkloras un mākslas institūta pētniece Māra Grudule ir pievērsusies Reformācijas ideju attīstībai un Latvijas garīgās dzīves modernizācijai Apgaismības laikmeta izskaņā. Viņas ziņojums "Mārtiņš Luters un reformācija 19. gadsimta latviešu tekstos", kas tiek pilnībā publicēts šajā krājumā, atspoguļo Mārtiņa Lutera personības lomu un Reformācijas ieguvumus jaunlatviešu periodikā un zinātniskajos rakstos.

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes profesors Gvido Straube iepazīstināja konferences dalībniekus ar domām par Rīgas pilsoniskās sabiedrības garīgo noskaņojumu un ekonomiskajām interesēm Reformācijas priekšvakarā kā būtiskiem apstākļiem, kas saasināja domstarpības sociālajā sfērā un 15. un 16. gadsimtu mijā virzīja sabiedrību pretī konfrontācijai. Par fonu tai kalpoja nedrošība gan iekšpolitiskajā, gan ārpolitiskajā vidē, kurā katra no ārpuses ienākoša ideja vai garīgs rosinājums varēja kalpot par sociālu nemieru katalizatoru.

Reformācijas problemātikai veltītās konferences ietvaru ļoti būtiski paplašināja teologu klātbūtne, jo par metodoloģisku trūkumu būtu jāuzskata tāda situācija, kad par viduslaiku klerikālās pasaules transformācijām sa-

vas domas paustu tikai profānās sabiedrības pārstāvji. Tādēļ Lutera akadēmijas docenta un Sistemātiskās teoloģijas un Baznīcas vēstures katedras vadītāja *Dr. theol.* Gunta Kalmes pārdomas "Reformācijas mantojuma potenciāls Rietumu civilizācijas atjaunošanai" bija īpaši rosinošs. Vērtējot gan amerikāņu, gan eiropēiskas izcelsmes civilizācijas evolūcijas pētnieku darbos paustās tēzes, G. Kalme akcentēja M. Lutera ideju aktualitāti un mudināja tās kā eiropēisko vērtību kodolu integrēt mūsdienu garīgajā mantojumā.

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes asociētais profesors *Dr. theol.* Ralfs Kokins ar ziņojumu "Luteriskās reformācijas pamatprincipi toreiz un mūsdienu sabiedrībā" atgādināja par *Kristus evaņģēlija* teorētisko pamatu un tajā iekļautajiem luteriskās teoloģijas principiem ar *Taisnošanās mācību* kā būtisku luteriskās identitātes sastāvdaļu. Šī ir nozīmīga gan konferences, gan zinātnisko rakstu krājuma nodaļa, jo ieinteresētam lasītājam atklāj luteriskās mācības pēctecību mūsdienu sabiedrības vērtību sistēmā.

Savukārt Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes docents *Dr. hist. eccl.* Andris Priede savā priekšlasījumā "Reforma, Reformācija un Kontrreformācija. Kopīgais un atšķirīgais. Eiropa, Latvija un Cēsu bīskapija" aplūkoja Reformācijas kā nozīmīgas garīgas un sociālas kustības plašāko kontekstu, analizējot šī fenomena vietu Eiropas kultūras paradigmās. Viņš mudināja vērtēt Reformācijas būtību Eiropas vispārējā tieksmē pēc Renesanses un humānisma kustības, kā arī pēc klerikālās pasaules skaidri apzinātās nepieciešamības sekot laikmeta pārmaiņām. Tās neizbēgami pavadoņi bija sociālie un garīgie satricinājumi, bet nereti asiņainās konfrontācijas pozitīvais ieguvums bija sabiedrības modernizācija un baznīcas reforma. Analizējot Reformācijas jēdziena vēsturisko, lingvistisko un semantisko nozīmi, A. Priede aicināja padziļināti izprast tā izcelsmi sabiedrības garīgās pārvaldības dzīlēs un atbilstīgi klišejas formā tiražētajam lietojumam, tādējādi

PRIEKŠVārds

mudinot turpināt padziļināti pētīt kā Reformāciju, tā arī tās cēloņus un sekas.

Šim novēlējumam pievienojas arī *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstu* redakolēģija un tās vārdā arī priekšvārda autors Ojārs Spārītis.

Vēl pavisam nesen, vasaras beigās, 29. augustā notika LELB arhibīskapa Jāņa Vanaga amata 25. gadadienas atzīmēšanas svētki. Un pēc katoļu rituāla parauga pārveidotas svētku liturģijas Rīgas Doma baznīcā sekojošā pieņemšanā kā pirmais ar savu apsveikuma runu pie J. Vanaga vērsās Latvijas Romas katoļu baznīcas arhibīskaps Zbigņevs Stankēvičs ar vārdiem: “Es sapņoju par dienu, kad mēs lauzīsim uz pusēm VIENU maizi un dzersim no VIENA kausa. Un tas varbūt

nenotiks rīt, bet, iespējams, pēc gadiem piecdesmit gan.”

P. S. Uzdodu sev jautājumus: vai Mārtiņam Luteram bija vērts sākt savu lielo jundītāja darbu, ja viņa, Melanhtona, Kalvina, Bugenhāgena un citu reformatoru koptais viņa dārzs, kas bija zaļojis 500 gadus, sāks nikuļot un aizaugt ar nezālēm? Vai varbūt globalizācijas neizbēgamības priekšā labāk ir jau laikus savienot mūsu mazo protestantiskās tradīcijas straumīti ar pagaidām vēl plaši plūstošo katoļu baznīcas straumi? Tas ir jautājums par konfesionālo identitāti. Un šo dilemmu pasaule risina jau 500 gadus. Pagaidām vēl sekmīgi.